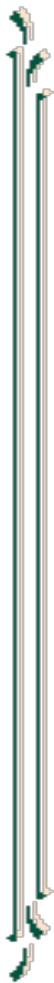

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ
СФЕРИ ПОСЛУГ»**

**Харків
2019**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ
СФЕРИ ПОСЛУГ»**

для студентів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізації «Бізнес-консалтинг»
денної форми навчання

**Харків
2019**

Плани практичних занять і завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Економічна теорія сфери послуг» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» денної форми навчання / уклад. Т. М. Камінська. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 64 с.

У к л а д а ч Т. М. Камінська

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 9 від 16.09. 2018 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019

1. ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ І ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Економічна теорія сфери послуг – наука, вивчення якої передбачає формування системи наукових поглядів на генезис нематеріальної економіки, економічного мислення, адекватного постіндустріальному розвитку, та основних умінь застосування у бізнес-практиці набутих знань.

Предметом навчальної дисципліни є відносини між людьми, що виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання послуг. Регулювання цих економічних відносин зумовлюється об'єктивними економічними закономірностями розвитку нематеріальної економіки, а реалізуються вони через поведінку суб'єктів, які приймають рішення в умовах необмежених потреб і обмежених специфічних нематеріальних ресурсів.

У процесі вивчення курсу студенти оволодівають знаннями про структуру національного виробництва, основні етапи розвитку економічної теорії сфери послуг як науки, основи функціонування нематеріальної економіки; роль і закономірності розвитку професійних, ділових, соціально-культурних, інтелектуальних і інформаційних послуг; вплив глобалізації на виробництво послуг та зростання їх експорту-імпорту в міжнародній економіці. Завданням вивчення курсу є: засвоєння особливостей дії економічних законів у сфері послуг, методів регулювання економічних відносин в умовах структурної перебудови національної і міжнародної економіки, методології економічного аналізу підприємництва у сфері послуг; вивчення закономірностей розвитку нематеріальної економіки з метою прийняття майбутнім підприємцем економічно виважених та ефективних рішень щодо ведення свого бізнесу; усвідомлення пріоритетності та особливостей сфери послуг як сектору національної економіки, формування розуміння її внутрішньої структури, суперечностей розвитку і шляхів забезпечення сталого економічного зростання; набуття теоретичних знань для подальшого поглибленого вивчення проблем підприємництва у сфері послуг взагалі та бізнес-консалтингу зокрема, а також знань щодо економічної ролі

держави у цій сфері послуг, її впливу на створення умов для підприємців та споживачів послуг, ефективне функціонування державного сектору економіки у сфері охорони здоров'я, освіти, культури та розширення державно-приватного партнерства; оволодіння аналітичними навичками оцінювання стратегій розвитку фірм, що надають послуги, обґрунтування пропозицій та конкретних рекомендацій щодо їх удосконалення під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовища; розуміння змісту корпоративного регулювання сфери послуг, соціальної відповідальності бізнесу та ролі некомерційних неурядових організацій у задоволенні суспільних потреб; орієнтування на засвоєння економічних процесів у сфері послуг на мікро- та макrorівнях, а також на виклики глобальної економіки; вивчення особливостей економічної інтеграції у сфері послуг, можливостей та умов просування бізнесу України на зовнішні ринки.

Курс економічної теорії сфери послуг складається з трьох модулів: теоретичні засади економіки сфери послуг; розвиток сфери соціально-культурних послуг; розвиток інформаційних та інтелектуальних послуг. На практичних заняттях передбачено для розгляду п'ять тем, які узагальнюють основні питання трьох частин курсу. Наприкінці методичних рекомендацій надані питання, що виносяться на залік.

Кращій підготовці до занять і більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу сприяє виконання завдань для самостійної роботи: формулювання відповідей на теоретичні й тестові запитання для самоконтролю, виконання практичних завдань, написання рефератів, опрацювання рекомендованої літератури.

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Вступ в економіку сфери послуг (4 год)

План

1. Макроекономічний і структурний аналіз національної економіки. Нематеріальна економіка.
2. Світові тенденції реструктуризації національної економіки та її особливості в Україні.
3. Роль сфери послуг для розвитку громадян, бізнес-організацій та національної економіки
4. Еволюція та предмет економічної теорії сфери послуг.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Який показник є головним для оцінки національної економіки?
2. Назвіть сектори економіки за СНР.
3. У чому полягає макроекономічна структура економіки?
4. Чим відрізняються кінцеві та проміжні продукти? Які з них використовують у підрахунку ВВП?
5. Назвіть структуру ВВП за доходами і видатками.
6. Згадайте структуру ринку. На якому сегменті здійснюється продаж фінансових послуг?
7. Чим сфера економічної діяльності відрізняється від виду економічної діяльності?
8. Які види економічної діяльності належать до первинного, вторинного, третинного секторів?
9. Яка структура третинного сектору національної економіки?
10. Які головні риси нематеріальної економіки?
11. Назвіть головні світові тенденції розвитку сфери по-

слуг. Чи мають вони прояв в Україні?

12. Чим постіндустріальна економіка відрізняється від індустріальної?

13. Які особливості має предмет економічної теорії сфери послуг?

14. Хто з виданих науковців досліджував сферу послуг?

15. У чому полягає специфіка нематеріальних благ і ресурсів?

16. З якими науками пов'язана економічна теорія сфери послуг?

Практичні завдання

1. ВВП складав: у 1996 р. – 81519 млн грн; у 2013 р. – 1465,19 млрд грн; у 2018 р. – 3558,7 млрд грн. Як збільшився номінальний ВВП за ці роки? Чому ВВП є головним індикатором зростання національної економіки? Яку роль відіграють послуги у створенні ВВП?

2. Частка сфери послуг складає в Україні понад 50 % ВВП. Чи можна вважати, що це позитивний показник, який відображає постіндустріальні тенденції? Проаналізуйте структуру сфери послуг України за останній рік.

3. Структура ВВП за методом кінцевого використання у 2018 р.: споживчі витрати – 89,8 %, валове нагромадження – 18,8 %, чистий експорт – 8,6 %. Чи можна вважати, що зростання доходів населення є одним із чинників розвитку сфери послуг? Назвіть інші чинники, які, на вашу думку, сприяють розвитку сфери послуг.

4. Проаналізуйте процес виокремлення і розвитку економічної теорії сфери послуг та її місце в системі економічних наук. Яке значення має теорія постіндустріальної економіки Д. Белла для розвитку науки про нематеріальну економіку? Чи не суперечить вона класичній англійській науковій школі?

Тестові питання

1. Яка з означених проблем стосується національної економіки?

- а) зниження витрат на виробництво товару;
- б) економічне зростання;
- в) підвищення рентабельності виробництва;
- г) місцеві (регіональні) податки;
- д) альтернативні витрати підприємця.

2. Суб'єкти, які є споживачами послуг, – це:

- а) домашні господарства;
- б) держава; некомерційні організації;
- в) домашні господарства, підприємства (фірми);
- г) домашні господарства, некомерційні організації;
- д) домашні господарства, підприємства, держава, некомерційні організації.

3. На якому ринку люди купують послуги першої необхідності?

- а) фінансовому;
- б) споживчому;
- в) товарному;
- г) ринку факторів виробництва.
- д) ринку праці.

4. Яка складова ВВП містить торговельний баланс товарів і послуг?

- а) споживчі витрати на товари;
- б) валові приватні інвестиції;
- в) державна закупівля товарів і послуг;
- г) чистий експорт;
- д) споживчі витрати на послуги.

5. До нематеріальної економіки не належать:

- а) охорона здоров'я та соціальна робота;

- б) інформаційні послуги;
- в) вирощування пшениці;
- г) страхування;
- д) бізнес-послуги.

6. *Хто з науковців є засновником теорії постіндустріальної економіки?*

- а) К. Маркс;
- б) А. Сміт;
- в) Д. Белл;
- г) Аристотель;
- д) А. Лаффер.

7. *Світовою тенденцією розвитку постіндустріальної системи є:*

- а) деіндустріалізація економіки;
- б) випереджаюче зростання випуску проміжного продукту у порівнянні з випуском кінцевого продукту;
- в) прискорений розвиток торгівлі в порівнянні з інформаційним сектором;
- г) випереджаючі темпи зростання третинного сектору в порівнянні з первинним і вторинним;
- д) випереджаючі темпи зростання сільського господарства.

8. *Яка сучасна світова тенденція характерна для реструктуризації третинного сектору економіки?*

- а) випереджальне зростання частки послуг інфраструктури;
- б) випереджальне зростання частки роздрібної торгівлі у загальному обсязі послуг;
- в) стабілізація розвитку професійних і науково-технічних послуг;
- г) скорочення інформаційного сектору;
- д) прискорений розвиток сектору освітніх і медичних послуг.

9. *Світова тенденція в постіндустріальній економіці полягає в:*

- а) зменшенні частки соціальних послуг у порівнянні з виробничими;
- б) переважанні негативного сальдо торгівлі послугами на міжнародному ринку;
- в) зменшенні темпів зростання туризму в азійських країнах;
- г) прискореній інтеграції новітніх послуг у матеріальне виробництво;
- д) зменшенні темпів зростання консультаційних послуг.

10. *Для якого етапу економічного розвитку роль нематеріальної економіки є вирішальною?*

- а) індустріального;
- б) постіндустріального;
- в) доіндустріального;
- г) для етапу початкового нагромадження капіталу;
- д) для перехідних економік.

Список рекомендованої літератури

1. Іванова Л. О., Семак Б. Б., Вовчанська О. М. Ринок послуг у сучасній економіці та особливості його функціонування. Маркетинг послуг: навч. посіб. Львів: Вид-во Львів. торгов.-екон. ун-ту, 2018. С. 7-39. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/11841/1/Marketing_poslyg_30.01.2018_%D0%A0%D0%95%D0%94.pdf

2. Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*. 2013. № 3. С. 228-234. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full>

3. Рокоча В. В., Одягайло Б. М., Терехов В. І. Геоелементарна економіка та глобальні стратегії українського бізнесу (антикризовий аспект): навч. посіб. Київ: Ун-т економіки та права «КРОК», 2017. 74-84. с. URL: http://library.krok.edu.ua/media/library/category/navchalni-posibniki/rokocha_0001.pdf

4. Економічна теорія: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2016. С. 31-36, 160-164.

Методичні поради до самостійної роботи

Розглядаючи перше питання, слід згадати сутність системи національного рахівництва (СНР) як методологічної основи підрахунку інших показників та визнання секторів національної економіки. Скористайтеся знаннями з курсу економічної теорії щодо способу обчислення основного макроекономічного показника країни – ВВП. Обміркуйте його складові, бо вони відображають макроекономічну структуру економіки. З'ясуйте відмінність між проміжними та кінцевими товарами і послугами. Слід також вияснити, чим відрізняються поняття «вид економічної діяльності», «сфера» та «сектор» національної економіки. Зверніть увагу на види економічної діяльності, які належать до первинного, вторинного, третинного секторів національної економіки, які з них формують матеріальне і нематеріальне виробництво. Обміркуйте, чому сучасні науковці все частіше використовують терміни «четвертинний» та «п'ятиринний» сектори та яким укладам технологічного розвитку вони відповідають. Насамкінець узагальніть знання про нематеріальну економіку та зазначте різницю між нею і матеріальним виробництвом.

Для розуміння закономірностей розвитку нематеріальної економіки слід зіставити світові тенденції з тенденціями в Україні. Зверніть увагу на випереджаюче зростання випуску кінцевого продукту порівняно з випуском проміжного продукту. Обміркуйте, чому в Україні спостерігається зворотна тенденція. Крім того, ви маєте розуміти, чому за останні 50 років у трійці найуспішніших компаній світу з'явилися саме ті, які заробляють на інформаційно-комунікаційних послугах, а не на виробництві товарів. Розглядаючи структуру вторинного і третинного секторів, слід звернути увагу на те, які види економічної діяльності переважають у розвинених країнах, а також на дуже високі темпи зростання інформаційного та інтелектуального секторів економіки України. Однак, незважаючи на те, що сфера послуг в Україні охоплює понад 50 % ВВП, найбільшу питому вагу мають торгівля і транс-

порт, а найбільші прямі інвестиції вкладаються у страхування й торгівлю. Про що це свідчить? Водночас обміркуйте, якщо в умовній сировинній державі розширюється сфера послуг як наслідок зростання доходів громадян, що отримують своєрідну ренту від надприбутків в умовах високих цін на сировину, то чи можна стверджувати, що в національній економіці здійснюється прогресивна структурна перебудова.

Оскільки сфера послуг має сьогодні випереджальні темпи, важливо усвідомити її роль для розвитку громадян, бізнес-організацій та національної економіки. Поєднайте це із законом постійно зростаючих потреб людей, особливо в умовах НТП та інформаційних технологій, які розширюють споживчий вибір. Обміркуйте, чому сучасна сфера послуг, сприяючи збільшенню вільного часу громадян, їх свободи, є найдієвішим запровадженням нових стандартів якості життя та зміцнення суспільного добробуту. Важливо усвідомити, що нематеріальні ресурси мають свою специфіку, яка певною мірою зумовлює характер задоволення людських потреб. Дослідіть вплив сфери послуг на бізнес і національну економіку, як вона стимулює конкуренцію та демонополізацію, венчурний бізнес і НТП, матеріальне виробництво та інфраструктурні проекти. Обміркуйте, чи відбивається вона на зайнятості й економічному зростанні. Цікавим є взаємозв'язок між розвитком сфери послуг, особливо в Інтернеті, та дебюрократизацією економіки. Зверніть увагу на те, що консультативні бізнес-послуги покращують пропорції національної економіки, бо проектують оптимальну діяльність фірм, що передбачає посилення їх конкурентних переваг, а отже, в кінцевому рахунку – підвищення підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Проаналізуйте предмет економічної теорії сфери послуг і усвідомте, чому важливо знати закономірності її розвитку для розуміння основ бізнес-практики в цій сфері. Зверніть увагу на те, що поява нематеріальної економіки є прямим наслідком технологічного та постіндустріального розвитку. З'ясуйте, які ознаки характерні для доіндустріального, індустріального та постіндустріального етапів розвитку цивілізованого світу, а також причини якісно нового етапу його розвитку. Зазначте, яку роль відіграло

вчення Д. Белла про індустріальне суспільство для розвитку економічної науки і назвіть тих, хто ще досліджував нематеріальну економіку, які теоретичні узагальнення відбувалися по мірі становлення практики нематеріального виробництва. Ви також маєте розуміти взаємозв'язок економічної теорії сфери послуг з іншими економічними науками з метою використання на практиці всього комплексу знань, зокрема, з теорією бізнесу, менеджменту, маркетингу, поведінковою економікою тощо.

Тема 2. Послуга та її властивості. Ринок послуг (4 год)

План

1. Сутність, види та особливості послуги, її відмінності від товару.
2. Ринок послуг, його структура та інфраструктура.
3. Особливості дії законів попиту та пропозиції на ринку послуг.
4. Асиметрія інформації на ринку послуг.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Чим послуга відрізняється від товару?
2. Чи не призводить віртуалізація послуг як така до тіньової економіки, чи неминуча вона у цій сфері?
3. У чому полягають особливості та переваги ринку послуг?
4. Яке практичне значення має розуміння життєвого циклу послуг для бізнесу?
5. Який вид конкурентних структур переважає на ринку послуг?
6. Назвіть сегменти ринку послуг відповідно до видів економічної діяльності.

7. Чому на ринку послуг компетенція і репутація надавача відіграє більшу роль, ніж на традиційному ринку товарів?

8. Чому консультативні бізнес-послуги покращують пропорції національної економіки?

9. Як комплексність послуг, зміна цін на взаємодоповнюючі послуги впливають на попит на них?

10. Чому ефективний маркетинг є умовою розвитку ринку послуг?

Практичні завдання

1. За даними Державної статистичної служби України, у 2017 р. зареєстровано 338254 підприємства. Структура за видами діяльності: оптова та роздрібна торгівля – 51,4%; інформаційні технології – 9,2%; послуги транспорту, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 6,1%. Інші послуги посідають нижчу сходинку. Як можна охарактеризувати цю структуру сфери послуг? Чи відповідає вона світовим стандартам?

2. Зазвичай послуги зорієнтовані на локальну аудиторію. Чи означає цей факт, що не уряд, а фірми, місцеві органи влади і некомерційні організації мають опікуватися наданням послуг? Як впливає децентралізація економіки на розвиток сфери послуг?

3. Декілька аудиторських компаній в Україні виконують понад 60 % продажів аудиторських та консалтингових послуг у загальному обсязі. Як це впливає на конкуренцію, асиметрію інформації про якість послуг, поведінку споживачів і ціноутворення? Які шляхи монополізації ринку послуг ви можете запропонувати?

Тестові питання

1. Яка з наступних ознак стосується послуг:

- а) стандартність продаж;
- б) речовий характер;
- в) нерозривність виробництва, продажу і споживання;
- г) тривале збереження.
- д) відчутність.

2. Яка послуга належить до абсолютно нематеріальної:

- а) транспорт;
- б) зв'язок;
- в) послуги ЖКГ;
- г) професійні послуги;
- д) оптова торгівля.

3. Особливістю послуги є:

- а) очевидна якість;
- б) невідчутність;
- в) різні акти виробництва і продажу;
- г) віддільність від виконавця;
- д) різні акти виробництва й експорту.

4. До особливості ринку послуг відносять:

- а) домінування монополістичної конкуренції;
- б) відсутність тіньових економічних відносин;
- в) більша, ніж на традиційному ринку, інформація для споживачів;
- г) низька еластичність попиту на послуги;
- д) домінування моносонії.

5. Сегментація ринку послуг – це насамперед:

- а) поділ ринку на субринки за подібними ознаками групи покупців послуг;
- б) процес дослідження поведінки покупців на ринку послуг;
- в) засіб підвищення ефективності просування послуги на ринку;
- г) засіб забезпечення прибутків фірми, яка пропонує послуги;
- д) засіб виявлення монополії на ринку послуг.

6. Який з критеріїв сегментації ринку належать до групи «географічні»?

- а) розташування регіону, де надається послуга;
- б) етап життєвого циклу послуги;
- в) спосіб життя надавача послуги;
- г) тип конкурентної структури;
- д) вид економічної діяльності.

7. На які послуги існує низькоеластичний попит?

- а) ексклюзивні;
- б) низької якості;
- в) комплексні, взаємодоповнюючі;
- г) спортивні послуги;
- д) туристичні послуги.

8. Тарифи лежать в основі оплати:

- а) послуг;
- б) товарів роздрібною торгівлі;
- в) товарів у оптовій торгівлі;
- г) придбання цінних паперів;
- д) товарів.

9. Зменшення асиметрії інформації на ринку медичних послуг характеризує:

- а) протекціонізм;
- б) впровадження міжнародних протоколів лікування;
- в) контроль за поведінкою споживача;
- г) нагляд за діяльністю фармкомпаній;
- д) зменшення пропозиції праці лікарів.

10. Життєвий цикл послуг – це стадії:

- а) розробки, пропонування на ринку, зростання, насичення і спаду послуг;
- б) апробування і зрілості послуг;
- в) проектування і апробування послуг;
- г) проектування, апробування, зрілості послуг;
- д) знаходження послуг на ринку.

Список рекомендованої літератури

1. Иванова Л. О., Семак Б. Б., Вовчанська О. М. Економічна сутність, класифікація та основні характеристики послуг. Маркетинг послуг: навч. посіб. Львів: Вид-во Львів. торгов.-екон. ун-ту, 2018. С. 40-75. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/11841/1/Marketing_poslyg_30.01.2018_%D0%A0%D0%95%D0%94.pdf
2. Моргулець О. Б. Сфера послуг як об'єкт управління. Менеджмент у сфері послуг: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. С. 15-89. URL: http://cul.com.ua/preview/management%20u%20sferi%20posl_Morgulez.pdf
3. Носач Л. Л. Світовий ринок товарів та послуг: навч.-метод. посіб. Харків: Форт, 2014. С. 98-132. URL: http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/262/1/%D0%B5%D0%BA.%D0%BB%D0%BE%D0%BA.%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B2_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%94%D0%BB%D1%8F_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2.pdf
4. Економічна теорія: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2016. С.72-94.

Методичні поради до самостійної роботи

Осмислюючи перше питання, треба звернути увагу на відмінність економічної сутності товару і послуги, а також на специфіку результату, корисного ефекту, який досягається наданням послуги. Це критерій її якості. Ви маєте знати, що результат може бути кінцевим або проміжним, коли послуга виступає виробничим ресурсом. Треба бачити різницю між видами послуг: відносно матеріальними та абсолютно нематеріальними (чистими) послугами, комерційними і некомерційними, побутовими (особисти-

ми), діловими (бізнес-послугами), управлінськими та адміністративними, суспільними послугами. Крім того, ви маєте знати основні особливості послуг у порівнянні з товаром, тому що їх врахування на практиці впливає на правильну організацію бізнесу, маркетинг і менеджмент у сфері послуг, експортно-імпорتنі операції. Обміркуйте, які ризики відтворює нездатність послуг до збереження, їхня невідчутність, віртуалізація, невіддільність від виконавця. Зверніть увагу на великий вплив поведінки споживача на ефективність обслуговування і значну залежність отриманого ефекту від компетенції безпосередніх користувачів (наприклад, на ринку юридичних і консалтингових послуг).

При вивченні другого питання необхідно зрозуміти, що ринок послуг – це сегмент загальної ринкової системи економіки, тому його суб'єкти подібні суб'єктам ринку взагалі. Проте зверніть увагу на переваги ринку послуг у порівнянні з ринком товарів. Обміркуйте, чому абсолютна монополія тут є менш вірогідною, а домінує ринок монополістичної конкуренції; як впливає висока еластичність попиту на більшість послуг на динаміку цін; чому перелив ресурсів з нерентабельного бізнесу до прибуткового у цій сфері є більш динамічним. Особливу увагу зверніть на ринок консультування (і світовий, і український), бо він є дуже монополізований (у порівнянні з іншими ринками послуг) і за кількістю постачальників послуг, і за географічною ознакою.

Слід також уявити вади нерегульованого ринку сфери послуг. Важливо розібратися у структурі ринку послуг, його основних сегментах за різними критеріями, зокрема, за видами економічної діяльності. Проаналізуйте сучасну структуру послуг в Україні, які переважають, і дайте відповідь на питання, чи є така структура прогресивною, чи потрібна реструктуризація ринку послуг і яким чином вона має відбуватися. Обміркуйте, наскільки розвинена інфраструктура ринку послуг у порівнянні з ринком товарів, що є перешкодою для її розвитку, як впливає інфраструктура товарного, фінансового, інформаційного ринків і ринку праці на динаміку інфраструктури послуг.

Специфіка послуги як товару зумовлює особливості дії законів попиту і пропозиції на ринку послуг. Ви маєте зрозумі-

ти, чому попит на послуги формується під впливом не стільки ціни, скільки корисності для споживача, потенційної вигоди, тобто чому на перший план виходять нецінові чинники попиту. Обміркуйте: чому втрата репутації надавача послуг призведе до зниження конкурентоспроможності на ринку; чому важлива територіальна доступність послуг взагалі і соціально-економічна доступність (рівний доступ для громадян) до суспільних послуг; чому в процесі надання послуги необхідно налагодити хорошу взаємодію з клієнтом, показувати йому проміжні результати і враховувати його думку. Зверніть увагу на такий чинник, як комплексність послуг, вплив додаткових послуг на попит на основні послуги. Що стосується пропозиції послуг, виясніть не тільки її залежність від ціни, але й нецінові чинники її збільшення. Зверніть увагу на нездатність послуг до збереження і продумайте, як це впливає на раціоналізацію витрат підприємця.

Вивчення четвертого питання деталізує розуміння ринку послуг та особливостей його функціонування. Ви знаєте, що сучасний ринок – це ринок контрактів, але їх укладання супроводжується порушенням повноти інформації між учасниками договірних відносин. Подумайте, чому ступінь асиметрії інформації на ринку послуг іноді навіть вища, ніж на ринку товарів, як це пов'язано з віртуалізацією послуги та оцінкою якості споживачем послуги. Обміркуйте додаткові причини асиметрії інформації на ринках банківських, туристичних, страхових, консультаційних послуг і в торгівлі, як цей факт мають враховувати підприємці, які беруть активну участь у діяльності консультантів. Зверніть увагу на те, що найяскравішим прикладом асиметрії інформації є ситуація на ринку медичних послуг через декілька причин, які ви повинні проаналізувати. З'ясуйте, чому розвиток ринку інформаційних послуг є чинником зниження асиметрії інформації.

Тема 3. Регулювання ринку послуг (4 год)

1. Змішана економіка та роль держави у регулюванні ринку послуг.
2. Корпоративне та громадське регулювання сфери послуг.
3. Розвиток та наднаціональне регулювання світового ринку послуг.
4. Типи зовнішньоторговельної політики держави на ринку послуг.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягають головні риси змішаної економіки?
2. Назвіть суб'єктів регулювання ринку послуг у національній і міжнародній економіці
3. Які економічні функції виконує держава на ринку послуг?
4. Чим відрізняються суто суспільні послуги від суто приватних? Наведіть приклади.
5. Які переваги має державно-приватне партнерство на ринку послуг і в чому полягає його зміст?
6. Поясніть суть недосконалостей держави на ринку послуг.
7. Як ви розумієте переваги корпоративного і громадянського регулювання на ринку послуг?
8. Які вади характерні для корпоративного регулювання сфери послуг?
9. Які переваги громадського регулювання ринку послуг у порівнянні з державою та ринком?
10. Чому громадське регулювання сфери послуг мінімізує «провали» державного регулювання?
11. Хто є суб'єктами попиту і пропозиції на світовому ринку послуг?

12. Назвіть чинники розвитку світового ринку послуг.
13. Як розвиток НТП і інформаційних технологій впливає на світовий ринок послуг?
14. Чому міжнародна торгівля послугами розвивається випереджальними темпами (у порівнянні з ринком товарів)?
15. Яку роль відіграє міжнародна торгівля послугами для розвитку національної економіки та бізнесу?
16. У чому полягають сучасні тренди світової торгівлі послугами?
17. Яку роль відіграє наднаціональне регулювання світового ринку послуг і в чому полягає його зміст?
18. Чим відрізняється протекціонізм від фрітредерства?

Практичні завдання

1. Проаналізуйте статтю академіка НАН України Б. Данилишина (Данилишин Б. Як уповільнення зростання Китаю позначиться на Україні? *Нове время*. 2019. 14 січ. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/jak-upovilnennja-zrostantnja-kitaju-poznachitsja-na-ukrajini-2516811.html>).

Дайте відповідь на запитання: як міжнародна торгівля послугами може протидіяти негативному впливу глобальних ризиків на торговельний баланс України і міцність гривні?

2. Позитивне сальдо України в зовнішній торгівлі послугами становило: у 2016 р. – 4541,5 млн доларів; у 2018 р. – 6048,6 млн доларів; у першому кварталі 2019 р. – 1489,2 млн доларів. Чи можна вважати цей тренд прогресивним, якщо сальдо експорту-імпорту товарами за аналогічні періоди було негативним і дорівнювало 2886, 9801,1, 1456,4 млн доларів відповідно?

3. У структурі експорту послуг України, за даними січня-вересня 2018 р., переважають ті, що наближені до матеріального виробництва: послуги транспорту – 49, 3 %, послуги з переробки та експорту матеріальних ресурсів – 18,5 %. Зростання останніх складає 157 % у порівнянні з відповідним періодом 2017 р. Чи можна вважати таку структуру послуг відображенням постіндустріальних тенденцій розвитку України?

4. Тривалий час на світовому ринку послуг (крім фінансових) діяли дрібні і середні фірми, але наприкінці 1970-х – початку 1980-х рр. на ньому стали домінувати транснаціональні корпорації (ТНК). Як це вплинуло на міжнародну конкуренцію в нематеріальній економіці?

Тестові питання

1. *Оберіть суто суспільні послуги:*

- а) консультативні;
- б) національна оборона;
- в) інформаційні;
- г) спортивні;
- д) туристичні.

2. *Перевага ТНК на ринку послуг така:*

- а) забезпечують рівний доступ до суспільних благ;
- б) протистоять монополізму;
- в) підтримують соціальні стандарти;
- г) підсилюють конкуренцію;
- д) сприяють передачі технологій від розвинених ринків до периферії.

3. *До економічної функції держави на ринку послуг відносять:*

- а) встановлення цін;
- б) обмеження конкуренції;
- в) ліцензування професійної діяльності надавачів послуг;
- г) встановлення прямих зав'язків між надавачем послуг і споживачем;
- д) рекламна діяльність.

4. *Громадське регулювання сфери послуг:*

- а) задовольняє ті самі потреби, що й держава;
- б) задовольняє потреби бюрократії;
- в) активізує людські ресурси, зростання відповідальності бізнесу;
- г) зміцнює ієрархію в державному секторі;
- д) забезпечує прибутковість бізнесу у сфері послуг.

5. До особливості сучасної торгівлі послугами на світовому ринку належить:

- а) збільшення частки туризму, фінансових та бізнес-послуг;
- б) скорочення on-line торгівлі;
- в) зменшення наднаціонального регулювання;
- г) скорочення безготівкової торгівлі послугами;
- д) випереджальні темпи торгівлі послугами між країнами наздоганяючого розвитку, ніж між постіндустріальними країнами.

6. Сучасним трендом світової торгівлі послугами є:

- а) розвиток on-line торгівлі послугами;
- б) зменшення темпів зростання зовнішньої торгівлі послугами країн Азії;
- в) збільшення питомої ваги світового транспорту у світовому обсязі експорту послуг;
- г) звуження безготівкової торгівлі послугами;
- д) зменшення частки туризму, фінансових та бізнес-послуг у світовому обсязі експорту послуг.

7. Генеральна угода з торгівлі послугами (GATS) передбачає:

- а) здійснення валютно-фінансових розрахунків на ринку послуг;
- б) контроль за прозорістю світового ринку послуг і проявами дискримінації;
- в) консолідацію зусиль країн у протидії бюджетному дефіциту;
- г) контроль за створенням митних союзів;
- д) проведення антидемпінгової політики на світовому ринку послуг.

8. До суб'єкта попиту на послуги на світовому ринку відносять:

- а) держави;
- б) фірми;
- в) підприємців;

- г) туристи;
- д) усі відповіді правильні.

9. Торговельний баланс товарів і послуг – це:

- а) експорт + імпорт;
- б) експорт= імпорт;
- в) експорт + імпорт+реекспорт+реімпорт;
- г) експорт+реекспорт = імпорт+реімпорт;
- д) реекспорт= реімпорт.

10. Основні показники обсягів світової торгівлі послугами – це:

- а) номінальний обсяг світової торгівлі послугами;
- б) структурні показники світової торгівлі послугами;
- в) реальний обсяг світової торгівлі послугами;
- г) реальний обсяг сумарного ВВП країн – учасниць світової торгівлі послугами;
- д) відповіді «а» і «в» є правильними.

Список рекомендованої літератури

1. Іванова Л. О., Семак Б. Б., Вовчанська О. М. Регулювання ринку послуг: міжнародний та національний аспект. Маркетинг послуг: навч. посіб. Львів: Вид-во Львів. торгов.-екон. ун-ту, 2018. С. 19-22. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/11841/1/Marketing_poslyg_30.01.2018_%D0%A0%D0%95%D0%94.pdf

2. Григорова-Беренда Л. І., Шуба М. В. Міжнародна торгівля послугами. Теорія і практика зовнішньої торгівлі: навч. посіб. Харків: ХНУ ім. М. Каразіна, 2016. С. 70-92. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/12492/2/%D0%A3%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%92%D0%BD%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%A2%D0%BE%D1%80%D0%B3%28%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B9%20%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%29.pdf>

3. Носач Л. Л. Світовий ринок товарів та послуг: навч.-метод. посіб. Харків: Форт, 2014. С. 98-132. URL: http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/262/1/%D0%B5%D0%BA.%D0%BB%D0%BE%D0%BA.%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B2_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%94%D0%BB%D1%8F_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2.pdf

4. Економічна теорія: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2016. С. 183-200.

Методичні поради до самостійної роботи

Перед вивченням першого питання згадайте, які економічні системи існують або існували в історії. Зверніть увагу на змішану економіку, її ознаки. Треба зрозуміти особливості державного регулювання сфери послуг у порівнянні з ринком товарів. З'ясуйте різницю між суспільними, приватними і змішаними послугами, а також причини, через які держава має брати на себе надання таких суто суспільних послуг, як національна безпека та оборона, послуги правоохоронної діяльності. Обміркуйте, чому державний сектор економіки зазвичай поширений на ринку соціально-культурних послуг, адже їх відносять до змішаних благ. Посєднайте висновки з обґрунтуванням функцій держави з максимізації позитивних екстерналій на ринку послуг та мінімізації негативних екстерналій. Крім того, треба звернути увагу на такі функції держави, як захист споживачів, мінімізація асиметрії інформації про якість послуг, підтримка довіри до добросовісних надавачів послуг. Оскільки послуги невідчутні і невіддільні від своїх надавачів, вага цієї функції вища, ніж на ринку товарів. Те саме стосується функції ліцензування професійної діяльності певних надавачів послуг, їх стандартизації, бо так держава теж захищає споживачів. Обміркуйте необхідність

підтримки державою навчальних закладів, які готуватимуть фахівців у сфері комерційних і некомерційних послуг.

Водночас проаналізуйте наслідки зайвої присутності держави на ринку послуг і причини контрпродуктивної поведінки державних монополій на ринку ЖТТ, зайвого лобізму прийняття рішень на їх користь. З'ясуйте, чому держава неспроможна забезпечити на 100 % ефективний розподіл суспільних ресурсів на користь суспільних послуг, чим небезпечно надмірне та контрпродуктивне адміністрування. Зверніть увагу на те, що ієрархія і бюрократія (посередницька діяльність держави) гальмують втілення важливих рішень у нематеріальній економіці більше, ніж у матеріальному виробництві; зв'яжіть цей факт з економічною свободою та принципом індивідуалізації послуг. Дайте відповідь, чому недосконалості держави мають бути компенсовані ринком, а також можливостями корпорацій і громадських організацій. Водночас розкрийте суть державно-приватного партнерства, його роль у мінімізації недосконалостей окремо держави та ринку у розвитку сфери послуг.

Розглядаючи друге питання, важливо зрозуміти значення корпорацій у стимулюванні новітніх бізнес-послуг та передачі технологій. Проаналізуйте вплив на розвиток сфери послуг ефективного внутрішньофірмового менеджменту та маркетингу послуг, впровадження оптимальних моделей логістики, залучення високопрофесійних спеціалістів і топ-менеджерів. Треба звернути особливу увагу на позитивний аспект діяльності ТНК – створення за кордоном тисяч робочих місць у сфері послуг, впровадження нових послуг для місцевих мешканців тощо. При цьому треба розуміти, що корпорації схильні до монополізму у світовій торгівлі послугами, агресивної поведінки щодо споживачів і конкурентів, вони здійснюють тиск на малий і середній бізнес у сфері послуг, підтримують недобросовісну конкуренцію, нерідко ігнорують соціальні стандарти.

Розглядаючи питання про громадське регулювання, зверніть увагу на соціально-культурні послуги, бо вони домінують як об'єкт цього регулювання. Проаналізуйте роль громадських організацій у задоволенні потреб у послугах найбільш уразливих верств населення, суть соціально-орієнтованого некомер-

ційного маркетингу і залучення додаткових грошей до сфери послуг. Зверніть увагу, що громадські організації задовольняють ті потреби громадян, які держава, через свою громіздку ієрархію і негнучкість, просто «не бачить». Вони забезпечують диверсифікацію джерел фінансування послуг соціально-культурної сфери, сприяють децентралізації та розвитку локальних ринків послуг, активізують людські ресурси, творчий і інтелектуальний капітал суспільства. Проте їм не вистачає фінансових ресурсів. Обміркуйте, як держава має допомагати громадським організаціям повноцінно виконувати свої функції.

Розглядаючи третє питання, важливо зрозуміти закономірності розвитку та особливості регулювання світового ринку послуг на національному та наднаціональному рівнях в умовах глобальної економіки. З'ясуйте, хто є суб'єктами міжнародної пропозиції послуг та міжнародного попиту на них, які основні показники торгівлі послугами. Зверніть увагу на класифікації міжнародних послуг, які наводять МВФ, СОТ, Світовий банк, і як СОТ трактує зміст надання міжнародних послуг. Проаналізуйте такі чинники розвитку світового ринку послуг, як інтернаціоналізація та глобалізація економіки; поглиблення міжнародного поділу праці; розвиток НТП та інформаційних технологій; формування і розвиток регіональних ринків та економічна інтеграція; стрімкий розвиток галузей матеріального виробництва; економічне піднесення розвинених країн у 1982–1990 рр., на початку ХХІ ст. та у 2015–2018 рр.; стале економічне зростання країн азійського регіону; соціалізація економіки в багатьох країнах світу, збільшення вільного часу та зростання добробуту населення. Проаналізуйте також, чому міжнародна торгівля послугами розвивається скоріше за міжнародну торгівлю товарами і якими є сучасні тренди її розвитку.

Дуже важливим є розуміння наднаціонального регулювання світового ринку послуг, його відмінності від державного регулювання національного ринку. Треба з'ясувати основні інструменти наднаціонального регулювання, а саме угоди у межах міжнародних організацій широкого профілю (СОТ, ЮНКТАД); конвенції та угоди у межах спеціалізованих міжурядових організацій (Міжнародної організації цивільної авіації, Міжна-

родної морської організації, Всесвітньої туристичної організації та ін.). На особливу увагу заслуговує аналіз Генеральної угоди з торгівлі послугами (GATS), яка була прийнята в середині 1990-х рр., особливо її ролі в здійсненні контролю за прозорістю світового ринку послуг і відсутності дискримінації між постачальниками послуг, що належать до країн СОТ. Зверніть увагу на те, що діяльність глобальних ринків регулюється, крім наднаціональних інститутів, міжнародними товарними угодами. Важливо мати уявлення про правила їх укладання, розуміння про спрямованість на контроль над експортом та імпортом і принцип безумовного дотримання країнами, які надають послуги.

Опрацьовуючи четверте питання, порівняйте типи зовнішньоторговельної політики держави на ринку послуг, поясніть відмінності протекціонізму і фрітредерства. Обміркуйте, чому у сфері надання послуг пасажирського перевезення майже всі країни надають національним авіакомпаніям монопольне право на внутрішні маршрути; чому у сфері інформаційних послуг існують обмеження на доступ іноземних користувачів до національного банку даних, а в сфері соціально-культурних послуг деякі держави забороняють імпорт рекламних фільмів, радіо- і телевізійних передач. Важливо зрозуміти, чому існують обмеження певних напрямів діяльності іноземних фірм на внутрішньому ринку послуг у сфері консультативних і правових послуг і в якому випадку уряди надають субсидії вітчизняним компаніям, що пропонують послуги, або зменшують їм податки.

Тема 4. Розвиток сфери соціально-культурних послуг (4 год)

План

1. Економічні відносини у сфері охорони здоров'я, освіти, культури.
2. Роль соціально-культурних послуг в інноваційному розвитку.
3. Закономірності розвитку сфери охорони здоров'я,

освіти, культури в постіндустріальній економіці.

4. Суперечності, перешкоди та шляхи розвитку сфери соціально-культурних послуг в Україні.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Чому у сферах охорони здоров'я, освіти, культури існують більш високі вимоги до принципів соціальної справедливості ?

2. Який показник – економічна ефективність чи соціально-економічна ефективність – є вирішальним при оцінці розвитку медичної фірми та охорони здоров'я загалом?

3. Що означає асиметрія інформації на ринку медичних послуг?

4. Чим зумовлений локальний монополізм на ринку соціально-культурних послуг?

5. Чому використання унікальних технологій неможливе без участі відповідальної та освіченої людини?

6. Які позитивні екстерналії мають охорона здоров'я, освіта, культура?

7. Як освіта і охорона здоров'я впливають на Індекс глобальної конкурентоспроможності країн?

8. Як інноваційна культура сприяє зростанню креативності працівників?

9. Як впливає взаємодія різних культур на інтелектуальний потенціал міжнародних компаній?

10. Назвіть головні закономірності розвитку сфери охорони здоров'я, освіти, культури в постіндустріальній економіці.

11. Чим зумовлений тривалий тренд випереджального зростання середніх витрат на охорону здоров'я та освіти порівняно з їх зростанням в інших сферах економічної діяльності?

12. Чим зумовлена глобальна конкуренція за кращих студентів і кращих викладачів університетів?

13. У чому полягає сутність і необхідність партнерства університетів і бізнесу?

14. Яку роль у розвитку ЗВО, лікарень, закладів культури за кордоном відіграє система ендаументів?

15. Які головні шляхи розвитку сфери соціально-культурних послуг в Україні?

16. У яких країнах світу ведення бізнесу здебільшого ґрунтується суто на бізнес-фактах і показниках, а в яких орієнтоване на міжособистісні відносини?

17. Чи є доречним впровадження обов'язкового медичного страхування в Україні? Які існують переваги та ризики для розвитку бізнесу?

Практичні завдання

1. Наведіть аргументи «за» і «проти» державно-приватного партнерства на ринку медичних та освітніх послуг. Заповніть таблицю 1.

Таблиця 1. Аргументація доцільності державно-приватного партнерства на ринку медичних та освітніх послуг

Аргументи	
«за»	«проти»

2. В Україні здійснюється децентралізація та автономізація закладів охорони здоров'я, освіти, культури. Чи не сприятиме прийняття управлінських рішень на рівні закладів зниженню соціально-економічної ефективності їх діяльності та якості надання послуг? Обміркуйте умови, які не дозволять погіршити менеджмент у закладах, не призведуть до свавілля та зростання тіньової економіки?

3. Прискорений розвиток нових освітніх технологій та Інтернету сприяє постійному оновленню знань, індивідуалізації та диверсифікації освіти. Разом з тим спостерігаються й негативні наслідки інформатизації освіти, які часто призводять до зниження освітнього, професійного, культурного рівня аудиторії Інтернету. Обміркуйте їх. Запропонуйте шляхи зниження ризиків для on-line освіти в Україні.

4. У сучасному європейському середовищі освіта й знання стають транскордонним і транснаціональним явищем. Результатом є підвищення якості й конкурентоспроможності освітніх послуг з урахуванням загальноєвропейських вимог. Які переваги та вади містить у собі цей тренд для освіти України? Чи не сприяє він еміграції майбутніх і нинішніх фахівців та зниженню інтелектуального потенціалу країни? Як мінімізувати негативні наслідки міграційних процесів?

Тестові питання

1. *Медичній послугі притаманні:*

а) лікувально-профілактичний та соціально-економічний ефект;

б) відокремленість від виконавця;

в) набуття речової форми;

г) її виробництво, надання й експорт не збігаються у часі;

д) негативні екстерналії.

2. *Прикладом локальної природної монополії є:*

а) ОПЕК – міжнародний нафтовий картель;

б) компанія «Майкрософт»;

в) видавництво «Комерсант»;

г) юридична фірма «Глобус» у Києві;

д) опорна школа в районі Харківської області.

3. *Державне фінансування охорони здоров'я, культури, освіти означає:*

а) зростання альтернативних витрат у домашньому господарстві;

- б) формування дефіциту держбюджету;
- в) деіндустріалізація;
- г) розвиток споживчого ринку;
- д) інвестування в людський капітал.

4. В охороні здоров'я є неможливим:

- а) децентралізація власності та передача її правомочностей самим лікувальним закладам;
- б) розвиток ринку приватних медичних послуг;
- в) великомасштабна приватизація лікувальних закладів;
- г) конкуренція між державним та приватним секторами охорони здоров'я;
- д) розвиток державно-приватного партнерства.

5. До переваг державного сектору в охороні здоров'я, культурі, освіті слід віднести:

- а) управління ризиками споживачів;
- б) реалізацію конституційного права громадян на доступ до охорони здоров'я;
- в) залучення додаткових засобів страхувальників;
- г) розвиток конкуренції між закладами;
- д) поширення бюрократії.

6. У якій країні переважає державний сектор охорони здоров'я?

- а) Швейцарії;
- б) Німеччині;
- в) США;
- г) Великій Британії;
- д) Грузії.

7. Комунальні заклади охорони здоров'я, культури, освіти мають таку характерну ознаку:

- а) фінансуються із місцевих бюджетів;
- б) засновані на колективній формі власності на засоби виробництва;

- в) завжди є комерційними;
- г) найбільш поширені у столиці;
- д) фінансуються із державного бюджету.

8. *Зростання державних витрат на охорону здоров'я характерне для:*

- а) азійських країн;
- б) скандинавських країн;
- в) країн ОПЕК;
- г) постсоціалістичних країн
- д) країн третього світу.

9. *Виділіть світову тенденцію реформування закладів соціально-культурної сфери розвинених країн:*

- а) масштабна приватизація закладів;
- б) децентралізація власності та передача її правомочностей самим лікувальним закладам;
- в) повернення колишнім власникам;
- г) реприватизація закладів;
- д) перетворення закладів у АТ.

10. *Яка з наведених закономірностей притаманна сучасному розвитку охорони здоров'я, освіти, культури в постіндустріальному світі?*

- а) скорочення суспільного сектору;
- б) централізація;
- в) випереджаюче зростання середніх витрат у порівнянні з іншими сферами економіки;
- г) збільшення ринку приватних послуг середньої освіти;
- д) зменшення некомерційного, неурядового сектору.

Список рекомендованої літератури

1. Моргулець О. Б. Роль сфери послуг в економічній системі країни. Менеджмент у сфері послуг: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. С. 10-14. URL: http://cul.com.ua/preview/management%20u%20sferi%20posl_Morgulez.pdf

2. Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*. 2013. № 3. С. 274-301, 330-335. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full>

3. Шевченко Л. С. Університетська освіта: економічні пріоритети та управління розвитком: монографія. Харків: Право, 2016. 188 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12374/1/Shevchenko_2016.pdf

4. Камінська Т. М. Основи економічної теорії: підруч. для студ. мед. закл. вищої освіти. 2-ге вид., випр. Київ: ВСВ «Медицина», 2018. С.27-30; 47-50, 74-77, 88-94, 99-104, 166-170, 214-225.

5. Економічна теорія: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2016. С.189-193, 262-267.

Методичні поради до самостійної роботи

Розглядаючи перше питання, слід зробити акцент на особливостях економічних відносин у сфері охорони здоров'я, освіти, культури, у яких, на відміну від традиційних економічних, спостерігаються високі вимоги до принципів соціальної справедливості. Виходьте з відмінностей економічної ефективності і соціальної та з того, чому для цієї сфери важливе досягнення саме соціально-економічної ефективності виробництва послуг. Проаналізуйте, чим зумовлена особлива роль держави у фінансуванні охорони здоров'я, освіти, культури на відміну від інших послуг і товарів. Згадайте про вплив соціально значущих зовнішніх ефектів. Крім того, обміркуйте такі особливості, як складності прийняття інвестиційних рішень у цій сфері; обмеженість доступу на ринок нових надавачів послуг охорони здоров'я, освіти, культури; асиметрія інформації про якість цих послуг; локальний монополізм.

Для розуміння ролі послуг охорони здоров'я, освіти, культури в інноваційному розвитку треба звернути увагу на те, що

вони виступають як соціальні та економічні блага, кінцеві та проміжні, тобто інвестиційні блага. З'ясуйте, чому вони виконують капіталоутворюючу функцію і впливають на ефективне функціонування бізнесу і держави. Зверніть увагу, що освіта не дарма належить не тільки до соціально-культурних, але й інтелектуальних послуг водночас. Важливим є також усвідомлення того, що високий рівень культури допомагає діловим контрактним відносинам, а контрактна економіка – це атрибут сучасної розвиненої економіки. Проаналізуйте складові індексу глобальної конкурентоспроможності національної економіки: охорона здоров'я та освіта там зазначені як стрижневі чинники глобальної конкурентоспроможності.

Для розуміння закономірностей розвитку сфери охорони здоров'я, освіти, культури в постіндустріальній економіці треба звернути увагу на випереджаюче зростання витрат у цій сфері порівняно з їх зростанням в інших видах економічної діяльності. Краще за все зайти на сайт ОЕСР і проаналізувати відповідну статистику. Додайте до цього аналіз зростання суспільних видатків, підвищення ролі держави та неурядового некомерційного сектору. Обґрунтуйте, чому повсюдно у світі діє тренд на децентралізацію власності та управління, зростання автономії навчальних, культурних та медичних закладів. В освітній сфері дуже важливим є розуміння об'єктивності переходу від елітної до високоякісної освіти для всіх громадян, зростання соціальної відповідальності університетів та громадського контролю її якості. Завжди треба пам'ятати про неминучий глобальний чинник сьогодні. Зверніть увагу на те, як він впливає на новий рівень ринків медичних, освітніх послуг та послуг культури, на зростання on-line освіти та медицини, на розвиток медичного туризму, зростання міграційних процесів на ринку праці лікарів, освітян та працівників культури. Продумайте, як впливає чинник культури на економічну інтеграцію, а розвиток культурного плюралізму – на ефективність ділових комунікацій між різними країнами.

Відповідаючи на четверте питання, треба звернути на головну суперечність розвитку в Україні – між ієрархічною,

строго вертикальною системою надання соціально-культурних послуг, яка притаманна командній економіці та по інерції залишається досі, та розвитком ринкових відносин у національній економіці загалом і, що особливо важливе, на міжнародному ринку. Сформулюйте головні шляхи реформування охорони здоров'я, освіти, культури, враховуючи світові тенденції й національні особливості та перешкоди, які треба подолати. Зверніть увагу на важливість децентралізації надання соціально-культурних послуг, яка пов'язана із загальним трендом децентралізації економіки України. Обміркуйте, яку роль відіграють регіони у розвитку освіти, культури, охорони здоров'я та який їх вплив на розвиток бізнесу й економіки. Слід зрозуміти, що децентралізація допомагає ефективніше використовувати видатки Державного бюджету на ці галузі. Зверніть увагу на необхідність передачі низки правомочностей власності і фінансової автономії від центра до закладів, їх перетворення на комунальні підприємства за умови впровадження новітнього менеджменту. Обміркуйте, які переваги та ризики має цей напрям реформування. Важливим є також розвиток контрактних відносин, державно-приватного партнерства та організація конкуренції всередині середовища послуг освіти, культури, охорони здоров'я, структурна перебудова галузей, формування системи електронної охорони здоров'я та освіти.

Тема 5. Інформаційні та інтелектуальні послуги в сучасній економіці

(4 год)

План

1. Інформаційна, інтелектуальна та мережева економіка: виникнення, сутність, структура.
2. Інформаційні та інтелектуальні послуги: загальне та особливе.
3. Консультаційні послуги як складова інтелектуальних та інформаційних послуг

4. Роль інформаційних та інтелектуальних послуг в інноваційному розвитку бізнесу та національної економіки.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Коли виникла інформаційна економіка? Хто з науковців увів в обіг цей термін?
2. Чим інтелектуальна економіка відрізняється від економіки, заснованій на матеріальному виробництві?
3. У чому полягає сутність теорії Тоффлера про три хвилі цивілізації?
4. Назвіть сегменти інформаційної економіки.
5. Чому сучасна інформаційна економіка є інтелектуальною і мережевою?
6. Чим мережева економіка відрізняється від класичного ринку?
7. Чому мережева економіка є глобальною?
8. Чому в мережевій економіці стираються відмінності між фізичною та юридичною особою?
9. У чому полягає економічний зміст інформаційних та інтелектуальних послуг?
10. Які загальні риси інформаційних та інтелектуальних послуг і в чому полягають відмінності?
11. У якому суспільстві знання та інформація виступають головними економічними ресурсами розвитку?
12. Чому на ринках інформаційних та інтелектуальних послуг спостерігається соціалізація власності й усупільнення продуктивних сил?
13. Чому консультаційні послуги є інформаційними та інтелектуальними водночас?
14. У чому полягають причини швидкого розвитку консалтингу в сучасній економіці?
15. Чому інформаційні та інтелектуальні послуги забезпечують структурну перебудову експорту України?
16. Який капітал фірми, що надає інформаційні та інте-

лектуальні послуги, є вирішальним і на якому вона економить?

17. Чому інформаційні та інтелектуальні послуги забезпечують ефективне використання обмежених суспільних ресурсів на мікро- та макрорівнях і як вони сприяють удосконаленню ринку праці України?

Практичні завдання

1. Україна в 2018 р. поліпшила свої позиції в глобальному індексі (рейтингу) інноваційних країн, піднявшись за рік на 7 позицій – з 50-го на 43-тє місце. Індекс розраховується як зважена сума оцінок двох груп показників: 1. Наявні ресурси і умови для проведення інновацій; 2. Практичні результати здійснення інновацій. Чи можна вважати, що головним чинником покращення індексу стали інформаційні й інтелектуальні ресурси та продукти, які використовують в Україні? Назвіть інші можливі чинники інноваційного зростання національної економіки?

2. У щоденній бізнес-практиці іноді підприємці використовують вислів «інформаційне консультування», маючи на увазі консультування у сфері інформаційних послуг. Чи можна вважати таку трактовку коректною? Який характер мають консультації та рекомендації як результат консультування?

3. Існує думка, що периферійні країни назавжди відстали від розвинених країн у технологічному розвитку. Чи можна вважати такий висновок правильним? Чому міжнародний експорт-імпорт інформаційних та інтелектуальних послуг від розвинених країн до периферії стимулює інноваційний розвиток не тільки багатих, а й бідних країн?

4. Розмежуйте ознаки (процеси), які характерні для старої, індустріальної економіки та нової, інформаційної, інтелектуальної економіки: повільні зміни ринків; управління якістю з урахуванням вимог споживачів; локальний характер конкуренції; ключовим фактором виробництва є знання, інновації, інформація; швидкі зміни ринків; головними джерелами конкурентних переваг є доступ до сировини, дешевої робочої сили; масове виробництво; глобальний характер конкуренції; головними джерелами конкурентних переваг є управління якістю з

урахуванням вимог споживачів; ієрархічні, бюрократичні організаційні структури; інформаційні та комунікаційні технології; on-line бізнес; ключовим фактором виробництва є капітал; мережеві організаційні структури; невелике і гнучке виробництво.

Тестові питання

1. Інтелектуальна економіка – це:

- а) індустріальна економіка;
- б) економіка, у якій знання є вирішальним ресурсом розвитку;
- в) доіндустріальна економіка;
- г) економіка автоматизованого матеріального виробництва;
- д) економіка сфери матеріальних послуг.

2. Хто з науковців першим увів до наукового обігу категорію «економіка знань»?

- а) К. Маркс;
- б) А. Сміт;
- в) Ф. Махлуп;
- г) Аристотель;
- д) А. Лаффер.

3. Який з наведених нижче показників характеризує інформаційну економіку?

- а) кількість користувачів Інтернет не перевищує 20 % мешканців країни;
- б) виробництво, обробка й розповсюдження інформації і знань складає понад 50 % ВВП;
- в) фінансовий;
- г) працює майже 25 % зайнятих у національній економіці;
- д) переважний обсяг інвестицій спрямовано у сільське господарство.

4. Для інтелектуальних послуг характерна:

- а) праця у механізованому сільському господарстві;
- б) багатостороння діяльність з охорони довкілля;

- в) професійна, розумова й творча діяльність, втілена у відкриттях, винаходах, патентах;
- г) громадська діяльність у сфері захисту тварин;
- д) волонтерська діяльність з постачання армії продовольства.

5. Для яких ресурсів характерне безмежне нагромадження?

- а) інтелектуальних;
- б) природних;
- в) фінансових;
- г) матеріальних;
- д) енергетичних.

6. Ознака мережевої економіки:

- а) основою є матеріальне виробництво;
- б) переважна частина зайнятих працює в галузях інфраструктури;
- в) основою є прямі, горизонтальні та тривалі зв'язки в мережі Інтернет;
- г) вирішальним фактором виробництва є земля;
- д) пануючим класом є власники сировинних компаній.

7. Консультаційні послуги є інформаційними, тому що:

- а) передають знання від надавача послуг клієнтові;
- б) завжди надаються на ринку інформаційних послуг;
- в) завжди є складовою ІТ-послуг;
- г) корисний ефект виявляється одразу;
- д) її результатом є інформаційний продукт.

8. Консультаційні послуги є інтелектуальними, тому що:

- а) передають знання від надавача послуг клієнтові;
- б) завжди надаються на ринку інформаційних послуг;
- в) завжди є складовою ІТ-послуг;
- г) корисний ефект виявляється одразу;
- д) їх результатом є інформаційний продукт.

9. Які сучасні вимоги до надання інтелектуальної послуги?

- а) висока якість;
- б) конфідційність;
- в) висока репутація надавача послуг;
- г) економічність, або мінімізація витрат з боку клієнта;
- д) усі відповіді правильні.

10. Яка з конкурентних структур зазвичай притаманна ринку консультаційних послуг?

- а) монополістична конкуренція;
- б) моносонія;
- в) чиста конкуренція;
- г) олігосонія;
- д) білатеральна монополія.

Список рекомендованої літератури

1. Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія та право. 2013. № 3. С. 240-245, 302-305, 317-329. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full>

2. Моргулець О. Б. Роль сфери послуг в економічній системі країни. Менеджмент у сфері послуг: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. С. 10-14. URL: http://cul.com.ua/preview/management%20u%20sferi%20posl_Morgulez.pdf

3. Марченко О. С. Ринок послуг юридичного консалтингу в умовах інноваційного розвитку національної економіки: монографія. Харків: Кортес-2001, 2007. 132 с.

4. Носач Л. Л. Світовий ринок товарів та послуг: навч.-метод. посібник. Харків: Форт, 2014. С. 120-125. URL: http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/262/1/%D0%B5%D0%BA.%D0%BB%D0%BE%D0%BA.%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%

[B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B2_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%94%D0%BB%D1%8F_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2.pdf](http://library.krok.edu.ua/media/library/category/navchalni-posibniki/rokocha_0001.pdf)

5. Рокоча В. В., Одягайло Б. М., Терехов В. І. Геоэкономика та глобальні стратегії українського бізнесу (антикризовий аспект): навч. посіб. Київ: Ун-т економіки та права «КРОК», 2017. 74-84, 292-333. с. URL: http://library.krok.edu.ua/media/library/category/navchalni-posibniki/rokocha_0001.pdf

6. Ходаківський Є. І., Якобчук В. П., Литвинчук І. Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. С. 13-39. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/8287/3/Intellectual_proper_ty_2017.pdf

Методичні поради до самостійної роботи

Щоб правильно розкрити перше питання теми, треба з'ясувати сутність понять «інформаційна економіка», «інтелектуальна економіка», «мережева економіка» та їх співвідношення. Історія їх становлення як термінів відображає еволюцію наукової думки. Треба дослідити, як змінювалися погляди вчених на роль знань, людського чинника, технологій у соціально-економічному розвитку від стародавніх часів до сьогодення. На особливу увагу заслуговують теорії У. Ростоу, Дж. К. Гелбрейта, Ф. Махлупа, Д. Белла. Продумайте, що об'єднує ці теорії і яке значення вони мають для подальшого розвитку сучасної економіки. Потім з'ясуйте основні риси інтелектуальної та інформаційної економіки. Зверніть увагу на кардинальні зміни у векторі соціально-економічного прогресу, серед яких найбільш визначальними є параметри динаміки ринків, життєвого циклу товарів і послуг, рушійних сил економіки, характеру і принципів конкуренції, принципів побудови організацій та ключового фактору виробництва й технологій. З'ясуйте ті показники, які відрі-

зняють інформаційну економіку від неінформаційної, розмежуйте її сегменти за видами інформації, що надаються. Обміркуйте, чому найбільш динамічним сегментом є надання ІТ-послуг. Обґрунтуйте, чому сучасна інформаційна економіка є глобальною і мережевою, з'ясуйте її ознаки та переваги. Обміркуйте, чому мережева економіка є організаційною основою сучасного світового виробництва і чому швидко розвиваються такі інститути, як електронний уряд, електронна комерція, електронний бізнес.

При розгляді другого питання треба дати визначення інформаційних та інтелектуальних послуг та охарактеризувати їх роль в інноваційному розвитку суспільства. Порівняйте темпи зростання цих послуг з послугами, наближеними до матеріального виробництва. Щоб зрозуміти, що інтелектуальні та інформаційні послуги не є синонімами, визначте їх спільні риси та відмінності. Зверніть увагу на обов'язковий компонент кожної з послуг і на те, чим вони відрізняються. Наприклад, передача інформації часто не пов'язана з передачею знання. Продумайте інші особливості інформаційних та інтелектуальних послуг. Важливо також зрозуміти, що їх результатом є не тільки кінцевий, а й проміжний продукт, тобто вони виступають у виді нематеріальних ресурсів. Проаналізуйте відмінності інформаційних та інтелектуальних ресурсів, які застосовуються у виробництві. Наведіть приклади, коли інформаційні послуги є водночас інтелектуальними, обміркуйте, чому вони належать до професійних послуг.

Вивчаючи третє питання, проаналізуйте сутність консультаційних послуг і коротку історію їх появи у ринковій економіці, причини стрімкого розвитку консалтингу в сучасному світі. З'ясуйте головних суб'єктів ринку консалтингу. Треба розуміти, що цей ринок за своєю суттю зазвичай є ринком монополістичної конкуренції. Згадайте основні риси цієї конкурентної структури. Обміркуйте особливості консультаційних послуг, чому вони є інтелектуальними та інформаційними водночас і чому корисний ефект консультацій виявляється через певний проміжок часу, який неможливо визначити точно заздалегідь. Тому умови ефективної консультаційної послуги та вимоги до

них аналогічні умовам будь-якої інформаційно-інтелектуальної послуги, проаналізуйте їх. Обміркуйте також, чому консалтинг є діловою, професійною, інтелектуальною послугою водночас.

Вивчення четвертого питання є дуже актуальним, тому що інноваційний розвиток становить основу сучасного прогресу розвинених країн і конкурентоспроможності бізнесу. Для України він означає єдиний шанс вирватися з обійми периферійних країн. Зверніть увагу на навички і компетенції, які сприяють накопиченню інформації та знань, і якими володіють фізичні та юридичні особи у інформаційній та мережевій економіці. Кількість таких кваліфікованих фахівців, особливо програмістів, системних адміністраторів та інших, постійно зростає, бо вони дуже затребувані. Обміркуйте, чому інформаційні та інтелектуальні послуги забезпечують високу ефективність виробництва на мікрорівні та ефективне використання суспільних ресурсів на макрорівні. До цього додайте значний позитивний мультиплікаційний ефект, який супроводжує надання ІКТ-послуг. З'ясуйте, яким чином ці послуги сприяють залученню інвестицій та забезпечують структурну перебудову експорту від сировинних до знаннємістких продуктів. Зробіть висновок про необхідність і важливість сталого зростання обсягу та якості надання інформаційних та інтелектуальних послуг для швидкого і неухильного розвитку нашого бізнесу та національної економіки України у цілому.

Тема 6. Закономірності розвитку сфери інформаційних та інтелектуальних послуг (4 год)

План

1. Особливості економічних відносин в ІКТ-сфері. Сутність і сучасні тенденції розвитку ринку ІТ-послуг.
2. Державне регулювання ринку ІТ-послуг. Шляхи розвитку ІКТ-сектору в Україні.
3. Закономірності розвитку сектору інтелектуальних послуг.

4. Тенденції розвитку світового ринку консалтингу та його особливості в Україні

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність інформаційно-комунікаційних технологій?

2. Які нові економічні перспективи відкривають інформаційно-комунікаційні технології та мережева економіка?

3. Виділіть особливості економічних відносин у сфері ІКТ.

4. Чому на ринку інформаційних та інтелектуальних послуг спостерігається соціалізація власності й усупільнення продуктивних сил?

5. Чим віртуальна фірма відрізняється від традиційної?

6. Назвіть суб'єктів та об'єктів ринку інформаційно-комунікаційних послуг. Хто виконує роль інформаційних посередників?

7. Охарактеризуйте сучасні тренди розвитку ринку послуг ІКТ.

8. Чому саме на ринку послуг ІТ спостерігається поширення бізнес-практики аутсорсингу і в чому полягає її сутність?

9. Які переваги та недоліки має аутсорсинг на ринку ІТ-послуг?

10. Як розвивається і яку роль відіграє аутсорсинг на внутрішньому ринку ІТ-послуг України?

11. Які економічні методи державного регулювання здатні запобігти зростанню кримінальних ринків послуг ІКТ?

12. Чи можна вважати зростання глобальної конкуренції на ринку інтелектуальних послуг закономірністю чи це випадковий зигзаг історії економіки?

13. Які напрями підвищення ефективності державного регулювання сфери інтелектуальних послуг є головними?

14. У чому полягають причини бурхливого розвитку ринку консалтингу в сучасній світовій економіці?

15. Наведіть приклади активної експансії на ринку консалтингу фірм сучасної «Великої Четвірки».

16. Що означає сучасна інституціоналізація світового ринку консалтингових послуг?

17. Які чинники сприяли швидкому розвитку консалтингу в Україні?

Практичні завдання

1. У загальній структурі експорту України в 2018 р. лідерство тримає АПК (36,4%), металургійний комплекс (26,8%), машинобудування (11,8%). Чи можна вважати нашу країну аграрно-промисловою, якщо найвищі темпи зростання (20 % на рік) демонструє експорт ІТ-продуктів?

2. Існує думка, що приріст експорту послуг ІТ України в останні роки є наслідком, головним чином, таких факторів: а) збереження оптимального оподаткування; б) збільшення штату фахівців у компаніях; в) збільшення замовлень із закордону. Чи можна вважати екстенсивні чинники вирішальними для зростання ІТ-індустрії України? Назвіть інші чинники, які, на вашу думку, сприяють динамічному зростанню цього ринку?

3. В Україні створили державний інвестиційний фонд UNSF (Ukrainian National Startup Fund), щоб підтримати українські стартапи. Він шукає команди, які пропонують кардинально нові та цікаві рішення в сферах кібербезпеки, штучного інтелекту, медицини, енергетики, блокчейну тощо. На ваш погляд, які умови мають бути виконаними, щоб конкуренція за інвестиції для ІТ-бізнесу була прозорою, не відкидала новачків у бізнесі, а, навпаки, заохочувала їх?

4. У 2014 р. кіберзлочинці нанесли світовій економіці збитків на 445 млрд доларів, у 2017 р. – на 600 млрд доларів, що вже складає 0,8% від світового ВВП. Чи є неминучим зростання злочинів через віртуальний і мережевий характер економічних відносин? Чи можна вважати, що поява криптовалют є причиною зростання кількості світових центрів кіберзлочинності?

5. Торгова війна між Україною і Росією, яка розпочалася ще у 2013 р., передбачала обмежувальні санкції обома країнами стосовно продукції чи виробників певних галузей. Наслідком було скорочення національного виробництва та експорту. У

той же час падіння обсягів реалізації консалтингових послуг не спостерігалось. Проаналізуйте, чому.

6. Прочитайте статтю: Ковальська К.В., Пастушенко Р.М. Тенденції розвитку ринку консалтингових послуг у контексті посткризового періоду в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 8 (60). С.194-200. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/8/45.pdf>

На с. 195. науковці аналізують дію багатьох фірм на ринку, але невелика група лідерів контролює 2/3 з них. Як можна назвати таку конкурентну структуру, які чинники приводять до її формування, які наслідки цього процесу для бізнесу і національної економіки?

Тестові питання

1. *Інформаційно-комунікативні технології – це:*

а) сукупність програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, розповсюдження, та використання даних;

б) сукупність методів удосконалення матеріального виробництва;

в) сукупність засобів збільшення конкуренції у нематеріальній економіці;

г) сукупність суспільних науково-технічних послуг;

д) сукупність методів удосконалення державного регулювання економіки.

2. *Вірт уальна фірма має таку особливість Ь:*

а) функціонує у реальному просторі;

б) існують суттєві відмінності між фізичною та юридичною особою;

в) не потребує розміщення засобів виробництва та людей на реальній площі;

г) є переважно державною фірмою;

д) зазвичай забруднює довкілля.

3. До об'єкта ринку ІТ-послуг належать:

- а) фактори виробництва;
- б) товари;
- в) матеріальні послуги;
- г) продукти програмування;
- д) патенти і ліцензії.

4. Яка із зазначених тенденцій притаманна сучасному розвитку світового ринку ІТ-послуг?

- а) скорочення кіберзлочинів;
- б) поширення бізнес-практики аутсорсингу;
- в) скорочення інфраструктури ринку;
- г) збільшення ринку суспільних ІТ-послуг;
- д) зменшення міжнародної конкуренції.

5. Для ринку ІТ-послуг характерна така риса:

- а) переважними структурами є монополії та олігополії;
- б) продукт, що виробляється, належить до першої необхідності;
- в) цінова конкуренція;
- г) малоімовірність тривалої монополії виробництва;
- д) дуже тривалий життєвий цикл послуги.

6. У чому полягають ризики аутсорсингу на ринку ІТ-послуг?

- а) витрати від неповної інформації про аутсорсера та невизначеності зовнішнього середовища;
- б) інша сторона має доступ до конфіденційної інформації компанії;
- в) високі транзакційні витрати на ведення переговорів, оформлення контракту, дотримання його умов;
- г) втрата зв'язку між компанією і аутсорсинговим виконавцем;
- д) усі відповіді правильні.

7. Економічні відносини мають переважно глобальний характер на ринку:

- а) побутових послуг;
- б) ІТ-послуг;
- в) послуг з державного управління;
- г) перевезень;
- д) послуг сімейних лікарів.

8. *Яку особливість має державне регулювання ринку ІТ-послуг?*

- а) значна лібералізація ринку, обмежене втручання держави;
- б) великий державний сектор;
- в) держава є головним замовником ІТ-послуг;
- г) держава не цікавиться кіберзлочинністю;
- д) держава контролює контракти ІТ-фірм з іноземними замовниками.

9. *Закономірність розвитку сектору інтелектуальних послуг – це:*

- а) підвищення ролі національних ринків та їх державного регулювання;
- б) випереджальний розвиток матеріальних послуг у структурі міжнародної торгівлі послугами загалом;
- в) зменшення потреб споживачів у засобах передачі інформації;
- г) затихання глобальної конкуренції на ринку інтелектуальних продуктів;
- д) випереджальний розвиток інтелектуальних послуг у структурі міжнародної торгівлі послугами загалом.

10. *До сучасної тенденції розвитку ринку консалтингу в Україні відносять:*

- а) зменшення консультацій з розробки і впровадження інформаційних технологій;
- б) зменшення консультацій з бізнес-планування;
- в) підвищення закритості консалтингу від світового ринку;
- г) збільшення частки українських компаній у загальному обсязі послуг;

д) збільшення залежності від закордонних експертів.
Список рекомендованої літератури

1. Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*. 2013. № 3. С. 240-245, 302-305, 317-329. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full>

2. Моргулець О. Б. Роль сфери послуг в економічній системі країни. Менеджмент у сфері послуг: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. С. 10-14. URL: http://cul.com.ua/preview/management%20u%20sferi%20posl_Morgulez.pdf

3. Марченко О. С. Ринок послуг юридичного консалтингу в умовах інноваційного розвитку національної економіки: монографія. Харків: Кортес-2001, 2007. 132 с.

4. Носач Л. Л. Світовий ринок товарів та послуг: навч.-метод. посіб. Харків: Форт, 2014. С. 120-125. URL: http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/262/1/%D0%B5%D0%BA.%D0%BB%D0%BE%D0%BA.%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B2_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%94%D0%BB%D1%8F_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2.pdf

5. Рокоча В. В., Одягайло Б. М., Терехов В. І. Геоекономіка та глобальні стратегії українського бізнесу (антикризовий аспект): навч. посіб. Київ: Ун-т економіки та права «КРОК», 2017. 74-84, 292-333. с. URL: http://library.krok.edu.ua/media/library/category/navchalni-posibniki/rokocha_0001.pdf

6. Ходаківський Є. І., Якобчук В. П., Литвинчук І. Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. С. 13-39. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/8287/3/Intellectual_proper

[ty_2017.pdf](#)

7. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навч. посіб. / Г. Г. Швачич, В. В. Толстой, Л. М. Петречук та ін. Дніпро: НМетАУ, 2017. С. 6-14. URL: https://nmetau.edu.ua/file/ikt_tutor.pdf

Методичні поради до самостійної роботи

Розглядаючи перше питання, перш за все з'ясуйте сутність інформаційно-комунікаційних технологій взагалі, а також особливостей функціонування віртуальної фірми, яка є моделлю електронної (комп'ютерної) організації господарської діяльності. Зверніть увагу на особливості економічних відносин в ІКТ-сфері – з точки зору власності та простору, де вони надаються, особливостей віртуальної фірми, продукції, що виробляється, та зайнятості працівників. Обміркуйте, чому зміни в економічних відносинах в ІКТ-сфері є дуже динамічними, усталених зв'язків майже немає. Розуміння сутності і тенденцій розвитку ринку ІТ-послуг теж має велике значення, бо організація бізнесу всупереч цим тенденціям приречена, скоріше за все, на невдачу. Треба звернути не тільки на позитивні тенденції, які стимулюють економічний прогрес, наприклад, випереджальне зростання виробництва ІТ-продуктів у порівнянні з традиційним виробництвом, підвищення його частки у ВВП, динамічний розвиток якості програмного продукту і висококласного сервісу тощо, а й зростання збитків від кіберзлочинності на глобальному рівні. Водночас обміркуйте, чому бренди на цьому ринку майже не мають значення. Розберіться також, у чому полягає практика аутсорсингу, яка поширена на ринку ІТ-послуг, її переваги та ризики. Зверніть увагу на місце України на світовому ринку ІТ-бізнесу і проаналізуйте чинники підвищення його глобальної конкурентоспроможності. Водночас проаналізуйте можливості аутсорсингу на внутрішньому ринку ІТ-послуг України, його вплив на зайнятість у малих містах, зростання доходів громадян та підвищення конкурентних переваг українського ІТ-бізнесу загалом.

Далі важливим є з'ясування ролі держави на ринку ІТ-послуг. Вона спрямована на створення умов для ринкової кон-

куренції, сприяння розширенню суспільного доступу до передових ІКТ, замовлення продуктів ІТ-бізнесу з боку держави та захист від кіберзлочинності. Дуже важливим є розуміння, що ступінь непрямого державного регулювання тут значно менший, ніж на традиційному ринку, а пряме втручання взагалі безглузде – воно має наслідком еміграцію ІТ-фахівців. Проаналізуйте функції держави – законодавчу, податкову, антимонопольне регулювання, з підтримки ключових напрямів науково-технічного прогресу тощо, а також пріоритети регулювання в розвинених країнах і Україні. Обміркуйте, яку роль ІТ-технології мають відігравати в самому державному секторі економіки. Далі треба сформулювати основні шляхи вдосконалення ІТ-сфери України: забезпечення прозорої конкуренції, зокрема, щодо інвестицій, стабільних правил ведення бізнесу, гарантій його безпеки, стимулювання розвитку внутрішнього ринку та підвищення ефективності державних замовлень, якісної підготовки професійних кадрів для ІТ-сфери; імплементація норм європейського права; запровадження е-уряду, е-судів, е-закупівлі тощо; формування позитивного ІТ-іміджу України.

На особливу увагу заслуговує аналіз закономірностей розвитку світового ринку інтелектуальних послуг. Їх знання дозволяє урядам і бізнесу обирати правильні орієнтири та приймати оптимальні рішення, розуміти магістральний вектор розвитку і коридор можливостей. Спочатку треба звернути увагу на випереджальний розвиток інтелектуальних послуг у структурі міжнародної торгівлі послугами загалом. Ця закономірність задає тон іншим трендам. Зверніть також увагу на формування інформаційно-інтелектуальних мереж як продукту еволюції телекомунікаційних технологій та чинники, які його обумовлюють. Дослідіть зростання глобальної конкуренції на ринку інтелектуальних послуг, для цього зверніться до статистичних даних. Поміркуйте, чому відбувається зміна позицій країн на світовому ринку, зростає роль окремих країн Азії, які впевнено нарощують показники діяльності, пов'язаної з інтелектуальною власністю. Формування інтеграційних структур і регіональних ринків інтелектуальних послуг теж має велике значення. У сучасних умовах підвищується ефективність державного регулювання сфери

ринку інтелектуальних послуг у всіх країнах. Розкрийте причини. Крім того, проаналізуйте, чому зростають компанії-новатори, які концентрують власні зусилля на певних галузях науки і техніки, та як це пов'язано із підвищенням конкурентних переваг на ринку.

Не менш важливим є розуміння тенденцій розвитку ринку консалтингових послуг як складової інтелектуальних послуг, оскільки вони розвиваються за аналогічними закономірностями. Зверніть увагу на чинник глобалізації, а також домінування невеликої групи ТНК на ринку, які фактично визначають політику світової консалтингової індустрії. Обґрунтуйте необхідність становлення інститутів, які організують, регулюють та сприяють зростанню економічної ефективності міжнародних компаній. Водночас обміркуйте, чому конкуренція серед самостійних гравців малого бізнесу теж посилюється, а консультант-клієнтські відносини модернізуються, а також чому умовою цих процесів є постійне підвищення кваліфікації надавачів консультацій та накопичення їхнього досвіду й мотивація праці. Зверніть увагу на перехід до інтегрованого консалтингу, який вирішує взаємопов'язані завдання, з'ясуйте причини. Окремо вясніть світові тенденції розвитку ринку юридичних послуг. Визначте, хто є постачальниками консалтингових послуг в Україні, які є недоліки та переваги українських консультантів і потім обміркуйте головні тренди розвитку вітчизняного консалтингу. Порівняйте світові тенденції розвитку ринку консалтингових послуг з тенденціями в Україні. Зверніть увагу на поступове збільшення обсягу ринку, його реструктуризацію (декілька напрямів), поліпшення якості послуг, їх спеціалізацію, репутацію фірм. З'ясуйте фактори, які впливають на цю динаміку. Обміркуйте, чому спостерігається монополізація ринку консалтингу, особливо ринку юридичних послуг. Специфікою є також зростання стратегій консалтингу, спрямованих на відносини з урядом, доступ до фінансових джерел. Дайте відповідь, як це пов'язано з особливостями вітчизняного підприємництва взагалі та чи доречні такі стратегії в процесі євроінтеграції бізнесу. Проаналізуйте вихід українських компаній на іноземні ринки. Поєднайте цей процес із глобалізацією економіки.

3. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2014. 671 с.
2. Безпека людського розвитку: економіко-теоретичний аналіз: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2010. 448 с. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/4595>
3. Гонта С. В. Системний підхід до дослідження структури національної економіки. *Бізнес інформ*. 2017. № 3. С. 27-33. URL: http://www.business-inform.net/pdf/2017/3_0/27_33.pdf
4. Теорія і практика зовнішньої торгівлі: навч. посіб. / Л. І. Григорова-Беренда, М. В. Шуба. Харків: ХНУ ім. М. Каразіна, 2016. С. 70-92. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/12492/2/%D0%A3%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%92%D0%BD%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%A2%D0%BE%D1%80%D0%B3%28%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B9%20%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%29.pdf>
5. Грінченко Р. В., Літвінова В. О. Тенденції розвитку підприємств сфери послуг в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. пр. 2017. № 1 (62). С. 77-83. URL: http://vsed.oneu.edu.ua/files/full/2017/vsed_62-2017.pdf
6. Іваненко Ю. В. Стан та динаміка розвитку некомерційного сектору економіки в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. пр. 2015. № 1 (56). С. 212-220. URL: http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2015/56/pdf/vsed_56-2015.pdf
7. Іванова Л. О., Семак Б. Б., Вовчанська О. М. Економічна сутність, класифікація та основні характеристики послуг / Маркетинг послуг: навч. посіб. Львів: вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2018. С. 19-22, 40-75. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/11841/1/Marketing_poslyg_30.01.2018_%D0%A0%D0%95%D0%94.pdf
8. Камінська Т. М. Основи економічної теорії: підруч. для студ. мед. закл. вищої освіти. 2-ге вид., випр. Київ: ВСВ

«Медицина», 2018. 232 с.

9. Кічурчак М. Особливості споживання суспільних благ сфери культури в економіці України. *Економіст*. 2012. Серпень. URL: <http://ua-ekonomist.com/abstracts/social-policy/>

10. Ковалик О. А. Передумови та перспективи ведення малого бізнесу на ринку туризму. *Бізнес Інформ*. 2018. № 8. С. 88-92.

11. Ковальська К. В., Пастушенко Р. М. Тенденції розвитку ринку консалтингових послуг у контексті посткризового періоду в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 8 (60). С. 194-200. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/8/45.pdf>

12. Левковець О. М. Юридичні послуги у сфері інтелектуальної власності: економічна та соціальна ефективність. *Економічна теорія та право*. 2016. № 3. С. 124-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2016_3_11

13. Марченко О. С. Ринок послуг юридичного консалтингу в умовах інноваційного розвитку національної економіки: монографія. Харків: Кортес-2001, 2007. 132 с.

14. Матросова Л. М., Єчина Л. В. Інтелектуальні послуги як чинник інноваційного розвитку економіки України. *Економічна теорія та право*. 2016. № 3. С. 56-68. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/3-56-68.pdf>

15. Моргулець О. Б. Менеджмент у сфері послуг: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. С. 10-14. URL: <http://cul.com.ua/preview/management%20u%20sferi%20posl Morgulez.pdf>

16. Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*. 2013. № 3. С. 217-349. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11014?mode=full>

17. Носач Л. Л. Світовий ринок товарів та послуг: навч.-метод. посібник. Харків: Форт, 2014. 295 с. URL: http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/262/1/%D0%B5%D0%BA.%D0%BB%D0%BE%D0%BA.%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%

[B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA %D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B2 %D1%82%D0%B0 %D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3 %D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA %D0%94%D0%BB%D1%8F %D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2.pdf](http://dspace.oney.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2289/1/%D0%A0%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%20%D1%96%20%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83.pdf)

18. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименка. Одеса: Астропринт, 2013. 335 с. URL: <http://dspace.oney.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2289/1/%D0%A0%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%20%D1%96%20%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83.pdf>

19. Поворозник М. Ю. Міжнародний медичний туризм у формуванні глобального сегменту медичних послуг. *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. пр. Одеса: Одес. нац. екон. ун-т, 2017. № 2-3 (63-64). С. 16-24. URL: http://vsed.oney.edu.ua/files/full/2017/vsed_63-64-2017.pdf

19. Свидрук І. І. Індекс креативної активності вітчизняної економічної системи. *Бізнес Інформ*. 2018. № 8. С. 61-69.

20. Черкасова С. В., Гаврилюк Г. Є. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. для студ. ден. і заоч. форм навчання. Львів: Вид-во Львів. комерц. акад., 2016. 323 с.

21. Шевченко Л. С. Університетська освіта: економічні пріоритети та управління розвитком: монографія. Харків: Право, 2016. 188 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12374/1/Shevchenko_2016.pdf

22. Шевченко Ю. О. Основні тенденції розвитку національної сфери послуг в умовах глобальної економічної нестабільності. *Економічний вісник*. 2013. № 3. С. 59-67. URL: http://ev.nmu.org.ua/docs/2013/3/EV20133_059-067.pdf

23. Ходаківський Є. І., Якобчук В. П., Литвинчук І. Л.

Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 504 с. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/8287/3/Intellectual_proper_ty_2017.pdf

4. ІНТЕРНЕТ-РЕСУРС

офіційні сайти

‣ <http://rada.gov.ua/> Офіційний веб-портал Верховної Ради України. На сайті містяться Конституція України, законодавство, законопроекти. Тут можна отримати інформацію про пленарні засідання, депутатський корпус. Є посилання на сайти парламентів закордонних країн, сторінки депутатських фракцій та груп, міжнародні парламентські інститути.

‣ <https://www.president.gov.ua/> Офіційне інтернет-представництво Президента України.

‣ <http://www.kmu.gov.ua> Урядовий портал надає офіційну інформацію Уряду України, статистику.

‣ <http://www.me.gov.ua/> Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

‣ <http://www.minfin.gov.ua> Офіційний сайт Міністерства фінансів України поряд з іншою офіційною інформацією надає відомості про бюджет України, нові дослідження у фінансовій сфері та публікації, тексти законів, указів Президента, постанов Кабінету Міністрів, скорочений зміст журналу «Фінанси України».

‣ <https://mon.gov.ua/ua> Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.

‣ <http://radakmu.org.ua> Сайт Ради підприємців України при КМУ. На сайті створені форуми для обговорення різноманітних тем. Сайт має каталог посилань на інші ресурси Інтернет, які включають інформацію про державні органи влади, громадські організації та компанії України, які активно залучені до процесів розвитку підприємництва в країні.

‣ <http://www.bank.gov.ua> Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. На сайті можна знайти

інформацію про Платіжний баланс України з коментарями та аналізом, інформацію про послуги на фінансових ринках, законодавство України, іншу офіційну інформацію.

‣ <http://sfs.gov.ua/> Сайт Державної фіскальної служби України. Серед інших матеріалів на сайті публікується інформація про податкове законодавство, представлена бізнес-інформація, подані посилання на сайти органів законодавчої, виконавчої та судової влади.

‣ <https://www.wto.org> Офіційний сайт Світової організації торгівлі.

‣ <http://www.ncee.net/> Сайт Council for Economic Education (США). На сайті багато інформації англійською мовою.

інформаційно-аналітичні сайти

‣ <http://www.business.ua> Щотижневий видання газета “Бізнес”. На сайті подані аналітичні матеріали та сайти, що публікуються в газеті. Основні рубрики: Держава та економіка. Фінанси. Промисловість. Практика підприємництва, менеджмент, маркетинг та технології, торгівля, податки.

‣ <http://www.economukraine.com.ua/index.php> Науковий журнал «Економіка України» подає наукові статті та матеріали з міжнародної економіки та зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

‣ <http://kontrakty.ua> Український діловий щотижневик “Галицькі контракти” подає ділові новини, статті та матеріали з фінансів, економічної теорії і практики тощо.

‣ <http://www.investgazeta.net> Українська інвестиційна газета “Інвестгазета” – всеукраїнський фінансово-економічний тижневик. Це професійне ділове видання, що висвітлює питання та проблеми вітчизняного бізнесу та світових ринків. Подає новини фінансового та фондового ринків, інформацію про діяльність компаній, аналітичні огляди, рейтинги.

‣ <http://www.intellect.org.ua> Інтернет-портал аналітичних центрів України надає аналітичним центрам право публікувати свої матеріали (новини, аналітичні огляди, прогнози). За матеріалами сайту проводяться дискусії; відвідувачі сайту мають мож-

ливість залишити свої коментарі.

‣ <https://youcontrol.com.ua/YouControl> – інформаційно-аналітична платформа для бізнесової аналітики, конкурентної розвідки та перевірки контрагентів.

‣ <http://www.ier.com.ua/> Сайт Інституту економічних досліджень та політичних консультацій наводить місячний економічний моніторинг України, моніторинг інфраструктури України, наукові матеріали, книги.

‣ <http://library.nlu.edu.ua> Локальна комп'ютерна мережа Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, де надається додаткова література для самостійної роботи студентів.

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Кафедра економічної теорії використовує такі критерії при проведенні підсумкового контролю (заліку) з навчальної дисципліни «Економічна теорія сфери послуг»:

Оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в Нац. юрид. ун-ті ім. Ярослава Мудрого
ЗАЛІК	A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю несуттєвих помилок	90-100
	B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	80-89
	C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок	75-79
	D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	70-74
	E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-69
НЕЗАЛІК	FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	35-59
	F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс	1-34

6. ПИТАННЯ ДО ЗАЛКУ

1. Секторальна структура національної економіки.
2. Світові тенденції реструктуризації національної економіки.
3. Сутність та структура нематеріальної економіки.
4. Еволюція наукових поглядів на розвиток послуг.
5. Предмет економічної теорії сфери послуг.
6. Зв'язок економічної теорії сфери послуг з іншими науками.
7. Постіндустріальна економіка, її риси.
8. Нематеріальне виробництво, його риси.
9. Специфіка нематеріальних благ і ресурсів.
10. Інтелектуальна власність у системі економічних відносин.
11. Роль сфери послуг у соціально-економічному розвитку.
12. Економічний зміст та види послуг.
13. Особливості послуги, її відмінності від товару.
14. Життєвий цикл послуг.
15. Роль консультаційних послуг у розвитку національної економіки.
16. Ринок послуг, його структура та інфраструктура.
17. Асиметрія інформації на ринку послуг.
18. Суто суспільні, суто приватні, змішані послуги.
19. Переваги ринку послуг у порівнянні з ринком товарів.
20. Особливості дії закону попиту на ринку послуг.
21. Особливості дії закону пропозиції на ринку послуг.
22. Тіньовий ринок послуг: основні сегменти та причини поширення.
23. Шляхи скорочення тіньового ринку послуг в Україні.
24. Особливості державного регулювання ринку послуг.
25. Економічні функції держави на ринку послуг.
26. Переваги держави на ринку послуг.
27. Недосконалості держави на ринку послуг.
28. Переваги та ризики корпоративного регулювання

- сфери послуг.
29. Необхідність та особливості громадського регулювання сфери послуг:
 30. Роль некомерційного неурядового сектору у розвитку сфери послуг.
 31. Особливості послуг на світовому ринку.
 32. Сучасні тенденції світової торгівлі послугами.
 33. Протекціонізм і фритредерство на ринку послуг.
 34. Вплив ТНК на розвиток ринку послуг.
 35. Регулювання світового ринку послуг.
 36. Економічні відносини у сфері охорони здоров'я, освіти, культури.
 37. Позитивні екстерналії на ринку соціально-культурних послуг.
 38. Роль соціально-культурних послуг в інноваційному розвитку.
 39. Закономірності розвитку сфери охорони здоров'я, освіти, культури в постіндустріальній економіці.
 40. Роль освіти та охорони здоров'я в людському розвитку.
 41. Локальні монополії на ринку соціально-культурних послуг.
 42. Децентралізація розвитку сфери соціально-культурних послуг: переваги та ризики.
 43. Особливості глобальної конкуренції на ринку освітніх послуг.
 44. Сутність, необхідність і форми партнерства університетів і бізнесу.
 45. Суперечності та шляхи розвитку сфери соціально-культурних послуг в Україні.
 46. Інформаційна та інтелектуальна економіка: сутність та основні риси.
 47. Інформаційні та інтелектуальні послуги: загальне та особливе.
 48. Особливості економічних відносин в інформаційно-комунікаційній сфері.
 49. Віртуальна фірма, її відмінності від традиційної.

50. Мережева економіка: сутність та особливості.
51. Роль інформаційних та інтелектуальних послуг в інноваційному розвитку.
52. Консультаційні послуги як складова інтелектуальних та інформаційних послуг.
53. Особливості функціонування ринку ІТ-послуг.
54. Світові тенденції розвитку ринку ІТ-послуг.
55. Аутсорсинг як бізнес-практика на ринку ІТ-послуг.
56. Ризики розвитку ринку ІТ-послуг.
57. Шляхи розвитку сфери ІТ-послуг в Україні.
58. Особливості державного регулювання ринку ІТ-послуг.
59. Світові тенденції розвитку сфери консалтингових послуг.
60. Тенденції розвитку сфери консалтингових послуг в Україні.

ЗМІСТ

1. Загальні поради до вивчення навчальної дисципліни і підготовки до практичних занять.....	3
2. Плани практичних занять і завдання для самостійної роботи.....	5
3. Список рекомендованої літератури.....	53
4. Інтернет-ресурс.....	56
5. Критерії оцінювання рівня підготовки студентів.....	59
6. Питання до заліку.....	60

Навчальне видання

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ
СФЕРИ ПОСЛУГ»**

для студентів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізації «Бізнес-консалтинг»
денної форми навчання

У к л а д а ч КАМІНСЬКА Тетяна Михайлівна

Відповідальна за випуск *Л. С. Шевченко*

Редактор *О. І. Борисенко*

Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*